

Република България
ИКОНОМИЧЕСКИ
И СОЦИАЛЕН СЪВЕТ

Анализ
на участието на младите хора в процесите на
взимане на решения в България
и в ЕС, в т.ч. с акцент върху „зелените“ решения и
дигитализацията

(разработен по собствена инициатива)

София
юли 2022 г.

Икономическият и социален съвет (ИСС) включи в Плана за дейността си разработването на анализ на участието на младите хора в процесите на взимане на решения в България и в ЕС, в т.ч. с акцент върху „зелените“ решения и дигитализацията.

Разработването на становището бе разпределено на постоянната Комисия по европейски политики и европейски процес към ИСС. За докладчици по становището бяха определени Валери Апостолов от II група и Офелия Кънева от III група.

На две заседания на Комисията по европейски политики и европейски процес към ИСС на 13 и 30 юни 2022 г. проектът на анализа бе обсъден и приет.

На своята пленарна сесия, проведена на 22 юли 2022 г., ИСС одобри и прие настоящия анализ.

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

ВУ	Висше училище
ДАЗД	Държавна агенция за закрила на детето
ДАМС	Държавна агенция за младежта и спорта
ДВ	Държавен вестник
ЕМФ	Европейски младежки форум
ЕС	Европейски съюз
ЗВО	Закон за висшето образование
ЗМ	Закон за младежта
ИСС	Икономически и социален съвет
МС	Министерски съвет
НМС	Национален младежки съвет
НПО	Неправителствена организация
НПСС	Национално представителство на студентските съвети
НМФ	Национален младежки форум
НСИ	Национален статистически институт
ООН	Организация на обединените нации
СЕ	Съвет на Европа

1. Заключение и препоръки

1.1. ИСС смята, че ангажираните, информирани и овластените млади граждани и организациите, които се застъпват за техните интереси, са най-добрата гаранция за устойчивостта на демократичното общество. Затова е важно да се отбележи необходимостта от целенасочени действия по отношение на работата с младежите и възможностите за тяхното участие както от страна на местните и регионалните власти, така и от страна на държавата с нейните приоритети, национални инициативи и законова уредба.

1.2. ИСС подчертава, че целевата прогноза на Националния статистически институт (НСИ) показва, че в периода до 2020 г. броят на младите хора ще намалява, като особено рязко това ще се отрази на възрастовите групи 15 - 19 г. и 20 - 24 г. Това обстоятелство налага с категоричност ангажирането на политиките и администрациите с активното провеждане на мерки по включването на младите хора в процесите на взимане на решения.

1.3. От друга страна, пандемията от Covid-19 и социално-икономическите последици от нея оказват все по-голямо отрицателно въздействие върху правата на човека, демокрацията и принципите на правовата държава, включително върху гражданското пространство и младежките политики. Това налага не само активното въвличане на младите хора в процесите на взимане на решения, но и прилагането на дигитализацията във възможностите за хибридни инструменти за участие.

1.4. ИСС обръща внимание, че друг основен проблем, който се очертава, е липсата на интерес и мотивация у младите хора за работа по проблемите, които ги касаят. Явно изразеният стремеж у тях към самостоятелни решения и индивидуален подход към живота напоследък е изместил активността им от обществено-политическия живот към частния икономически сектор. В тази връзка е належащо провеждането на системни и ресурсно обезпечени действия.

1.5. ИСС изразява позиция, че за мотивирането на младите хора за участие в процесите на вземане на решения са необходими последователните усилия от страна на местните власти за подкрепа на идеи, бизнес и организации на младите хора, чрез които да изкажат мнението си. Когато местните власти подкрепят и насърчават младежкото участие, те допринасят за социалната интеграция на младежите, за това те да се чувстват значими и техните идеи да бъдат чути. По този начин би могло да се въздейства не само върху връщането на интереса на младежите, но и върху разгръщането на тяхното участие в съвременните обществени механизми.

1.6. ИСС отчита, че е необходим активен ангажимент на централните, регионалните и местните власти за **създаването на младежки организации, младежки съвети и младежки парламенти и насърчаването им за участие в обсъждания и дейности на местно, регионално и национално ниво.**

1.7. ИСС обръща внимание, че от ключово значение е създаването на механизми и инструменти за **популяризирането на добри практики, свързани с младежкото участие и разпространението им.**

1.8. ИСС с тревога отбелязва, че продължава да липсва така необходимото **степенуване на приоритетите и целите за развитие на младежкото участие** – стартирайки от националните приоритети за развитие, обсъждане и решаване на местните и регионални политики.

Позитивно въздействащ механизъм за участието на младите хора в процесите на взимане на решения в България с акцент върху „зелените“ решения и дигитализацията могат да бъдат **общинските младежки планове, съдържащи реални дейности и иновативни практики:** *създаване и прилагане на програми за развитие на младежки дейности в по-голяма част от общините; популяризиране на добрите практики и иновативни програми за работа с организации на младежите.*

Направени са предложения за институционални условия за участие на младите хора в обществения живот на местно ниво, които следва да бъдат разгледани с приоритет в т.ч. въвеждане на Индекс на младежко участие.

Наложително е да се развие капацитетът на „младежкото представителство за включване в процеса на вземане на решение“ (Еленкова, 2021) на местно, регионално, национално и европейско ниво. Балансирането на предоставянето на публичен ресурс, свързан с обучение, менторство, коучинг за естествено израстване на капацитета на младия човек за участие, е не само необходимо, но и задължително условие за успеха на младежкото участие.

ИСС подчертава, че е необходимо създаването на местни младежки академии, дейността на които да спомага за включването на младежките организации и младите хора в процесите на формулиране на политики и вземане на решения съвместно с институциите.

1.9. Дейности по отношение на гражданското възпитание в училище и развитие на ученическото самоуправление ще осигурят последователно и устойчиво участие на младежите, качествена подготовка за реализирането им и отговорно гражданско поведение.

1.10. ИСС счита, че изграждането на мрежа, включваща органите на държавната власт, представители на частния сектор и представители на гражданското общество за осигуряване на информация и прозрачност по изпълнение на политиките за младежко участие, може да бъде свързано със създаване на дългосрочна стратегия за младежкото участие във вземането на решения и лидерство.

1.11. ИСС изразява позиция, че включването на читалищата (особено тези в по-малките населени места) като средища за информация, неформално обучение, културно изразяване и гражданско и младежко участие е приложим и приветствен подход. Така ще се постигне популяризиране на традиционни знания и умения (нематериално културно

наследство), както и обмяна на ефективни практики за привличане на детска и младежка аудитория чрез тяхната дейност.

1.12. Необходимо е стимулиращо развитие на практика на периодични целенасочени научни и научно-приложни изследвания, пряко свързани с резултатите и ефектите, които се постигат от изпълнението на политиките за младежко участие. Последователна и задълбочена изследователска работа, която да създаде предпоставка за формулиране на политика, която да стъпва на надеждни източници. Създаването на лаборатория за изследване на младежкото участие и лидерство може да бъде инструмент за успех в тази област, в т.ч. чрез участие на младите хора в дигитализацията на процеса.

1.13. Засилване на ролята на младежкото участие, **неформалното и информалното** учене и ефективния диалог с всички млади хора в рамките на междусекторен подход в области като социалната политика, заетостта, образованието, културата, цифровизацията, „зелени“ решения чрез създаване на механизми на съответните равнища за консултации с младите хора по въпроси на националната, регионалната и местната политика; организиране на неформално учене и обучение за застъпничество за младите хора, включително за тези с по-малко възможности; разширяване дела на гражданското образование, за да се насърчат младите хора и да им се дадат възможности да участват активно в изборите; насърчаване на използването на обществени пространства, предоставени на разположение за младите хора; създаване на платформи, включително виртуални, за подпомагане на младежки инициативи и младежки организации „от долу на горе“ на местно и регионално равнище; развитие на творческо мислене, активно гражданско участие и практика на вземане на решения чрез неформално образование и информално учене на децата и младите хора.

1.14. Разширяване на обхвата и спектъра на възможностите за заинтересованите страни в областта на формалното образование и неформалното и информалното учене да действат заедно, за да се увеличи участието на младежта в процесите на вземане на решения и да се подкрепят различни форми „да се учи да участва“ от ранна възраст, тъй като това увеличава възможностите за участие през целия живот.

1.15. ИСС смята, че е необходимо да се насърчава и подкрепя по подходящ начин създаването или подобряването на устойчиви структури за управление на различни равнища, за да се улесни участието на младите хора в процесите на вземане на решения, като същевременно се използват и разнообразни неформални варианти за участие. Особено в този процес следва да се обърне внимание на младежите от кварталите и селските и отдалечените райони и на тези в неравностойно положение. На тях следва да бъдат осигурени отворени и безопасни пространства, както и възможности за личностно, социално, културно и професионално развитие. Като основна цел са ефективното участие и ангажираността на всички млади хора в процесите на вземане на решения на всички равнища, по многосекторен начин.

1.16. ИСС обръща внимание, че е целесъобразно да се създават или поддържат полезни взаимодействия и сътрудничество между свързаните с младежта сектори и програми, по-специално между образованието и обучението в областта на младежката

работа, и изследователите в областта на младежта с цел насърчаване на критичното мислене, предоставяне на изчерпателна информация относно процесите на вземане на решения на всички равнища и повишаване на разбирането, ангажираността, заедно с ефективното и съдържателно участие на младите хора.

1.17. Да се прилагат в още по-голяма степен програми на ЕС като „Еразъм+“ и Европейския корпус за солидарност, за насърчаване и подкрепа на знанията, обмяна на практики и дейностите за взаимно обучение, както и за проектиране, разработване, изпълнение и оценка на механизми за младежко участие.

1.18. За натрупването на знания и изграждане на капацитет относно участието на младите хора в процесите на вземане на решения да се използват възможностите на съвременните цифрови технологии, включително интерактивни сайтове, социални мрежи, облачни инструменти и др.

1.19. Необходимо е да се създадат механизми за участие на младежта по въпросите на климата и зелените решения. Вземащите решения следва да създадат пространство за редовен и съдържателен диалог с младите хора относно предложенията за политики и стратегии в областта на климата и устойчивостта. Кръглите маси на младежта относно климата и зелената сделка са само една от формите за това.

Доброволчеството е значим фактор за развитието на процесите на участие на младите хора в обществените и гражданските процеси в България. Необходими са изграждане на ясна визия за бъдещето на доброволчеството в страната и разработване на законова и подзаконова нормативна рамка на доброволческата дейност. Но този етап това се случва чрез специалните закони в отделни направления (например Закона за Българския червен кръст, Закона за защита при бедствия), без да има цялостна визия, политика и дейност, насърчаваща разгръщането на участието на младите хора в обществените процеси у нас, в т.ч. в „зелените“ решения, и чрез възможностите на дигитализацията.

2. Въведение. Същност и форми на младежкото участие

2.1. В съвременното информационно общество основният принцип на младежка политика е принципът на „интегрираност“. За да се постигне обаче подобна интегрираност, се изискват политически структури, които да координират процесите на вземане на решения между отделните сектори, засягащи младите хора, и да включват представители на младите хора като заинтересована страна. Това изисква създаване на ефективни практики на консултации и участие, и по-конкретно: законодателство, финанси, структури на **включване на младежки организации като основен инструмент на младежко участие.**

2.2. Темата за участието на младите хора в обществения живот както на местно, така и на национално ниво е от съществено значение за съвременното общество. Това е така, защото младите хора са „ценен капитал“, те представляват бъдещето на всяка държава. Тяхната „активност и участие в обществения живот са от ключово значение, защото техните

интереси, виждания, мнения следва да бъдат представяни и вземани предвид при формулирането на публични политики и вземане на политически решения“ (*Аналитичен доклад...*, 2009). В този смисъл участието на младите хора е една от предпоставките за засилването на демокрацията и социалното сближаване, осигуряването на добро управление, гарантирането на политическа стабилност и изграждането на по-добро общество.

2.3. През последните четири десетилетия участието на младите хора във вземането на социални, политически и граждански решения се разглежда като основен елемент на гражданството в едно демократично общество. Европейските институции и международни организации многократно подчертават важността на младежкото участие за „насърчаване на активното гражданство на младите хора, засилване на тяхната интеграция и приобщаване и засилване на техния принос за развитието на демокрацията” (Crowley, Moxon, 2018). Международните политики и някои европейски практики по отношение на участието на младежите във вземането на решения са разгледани подробно в Приложение 1.

2.4. Според Роджър Харт равнищата на участие могат да се представят като „Стълба на младежкото участие“, включваща: „Стъпало 8: Възрастните и младите хора поделят вземането на решения; Стъпало 7: Младите хора инициират и водят действия; Стъпало 6: Инициирани от възрастните, но споделени с младите хора решения; Стъпало 5: Младите хора биват консултирани и информирани; Стъпало 4: Младите хора са „назначени“ да извършат действие и информирани; Стъпало 3: Младите хора са включени проформа (символично); Стъпало 2: Младите хора са включени за декорация; Стъпало 1: Младите хора биват манипулирани“ (*Ученическо самоуправление. Пътеводител*, 2018). За Харт последните 3 стъпала са стъпала на неучастието.

2.5. Участието на младите хора в демократичния живот предоставя реални възможности за привличане в процеса на вземане на решения. Това предполага лицата, отговорни за вземането на решения, да отчитат мненията, изразени от младите хора, като поощряват общия климат на диалог в обществото, който да включва социалната справедливост, критичното мислене, активния принос и изразяването на мнения, като се използват инструментите, средствата и възможностите, предоставени от представителната демокрация и демокрацията на участието на всички равнища в обществото. В Приложение 2 е разгледана подробно нормативната и институционална рамка на младежкото участие в процесите на вземане на решения в България.

2.6. Подкрепата и насърчаването на младите хора - както индивидуално, така и колективно по линия на младежките организации, неформалните младежки групи и дейности и други видове инициативи, са от съществено значение за постигането на пълноценно участие на младите хора в демократичния живот. Така младежкото участие включва както „пространства“, където младите хора могат да изразяват своите възгледи и мнения, така и възможности за вземащите решения да изслушат тези възгледи и мнения и да ги вземат предвид (Crowley, Moxon, 2018).

2.7. Друго важно определение - „Участието и активното гражданство се изразяват в това да имаш правото, средствата, пространството и възможността, а когато се налага и

подкрепата да участваш и влияеш в процеса на вземане на решенията и да се заемеш с действия и дейности, с които да допринесеш за изграждането на едно по-добро общество“ (*Ревизираната европейска харта за участието на младите хора в живота на общините и регионите, ...*). 2.8. Участието на младите хора създава чувство за принадлежност, гражданство и солидарност и прави политическите процеси по-прозрачни и отчетни за тях. В същото време това участие ги укрепва и им помага да развият увереност в себе си и инициативност, ангажираност и отговорност, като с това им позволява да придобият и развият опит и подходящи умения в техния демократичен и професионален живот в сфери като критичното мислене, комуникацията, воденето на преговори и екипния дух.

2.9. Същевременно участието засилва позициите на младите хора, като създава възможности за тях да прилагат на практика и да подобряват знанията, уменията, компетентностите и нагласите, от които се нуждаят, за да участват пълноценно в разнообразните общества и да бъдат подготвени за бъдещи предизвикателства (*Заключения на Съвет, 2021*).

2.10. За съвременното общество е характерен „парадоксът на младежкото участие“ (*Crowley, Moxon, 2018*). Според него с намаляването на формалните (или конвенционалните) форми на участие (като гласуване и членство в политически партии) през последните години се наблюдава увеличение на неформални (или нетрадиционни) форми на участие на младите хора. Неконвенционалните форми на политическо участие могат да включват дейности като подписване на петиции (включително и електронни), публикуване на политически коментари или участие в политически демонстрации, които са извън изборния процес или официалните политически институции. Пример е така наречената „европейска пролет“ на младежката гражданска и политическа ангажираност, при която голям брой млади хора бяха мобилизирани за много кратко време, за да заемат централни обществени пространства чрез възможностите, които дават мобилните телефони и социалните медии.

2.11. Образованието е от ключово значение за участието. Образователни институции са местата, където младите хора се запознават с това какво означава участието в демокрацията чрез: избиране на представители на класите, срещи с местни политици и ангажирани местни граждани, работа в проекти за услуги, ориентирани към общността, или създаване на младежки парламенти. **Младите хора научават за участието, като го осъществяват.**

2.12. Включването на младите хора в процеса на правене на публични политики, от една страна, е положителна стъпка, но от друга страна, стои въпросът за качеството на това участие. Качественото участие изисква систематичност на развитие на знанията, уменията и компетентностите, натрупване на опит чрез практически действия. Важно е развитието на следните групи компетентности: „Меки умения – артистичност, креативност, работа в екип, емоционална интелигентност, презентационни умения, находчивост, умение за аргументация и защита на мнение, умение за управление на времето, инициативност, умения за учене, умение за пасивно и активно слушане. Технически компетенции – работа с компютър, умение за анализ и синтез на информация, умение за критично мислене, умение за работа с цифри и данни, изработване и форматиране на официални документи,

обработване на данни. Културни компетенции – умение за ефективно взаимодействие с хора от различни култури, владеене на различни чужди езици. Социална компетентност – умения за рефлексивност, гъвкавост и осъзнатост в социална среда, както и умения за ефективна комуникация, диалогичност и умения за работа в екип. Умения за защита и отстояване на позиция и водене на преговори.“ (Еленкова, 2017)

Участието на младите хора изисква структури, в които могат да изразяват своите възгледи.

2.13. Могат да се определят някои бариери и предизвикателства пред участието на младите хора. Системни бариери – свързани са с начина, по който институциите и обществото възприемат и ангажират младите хора с липсата на доверие в потенциала на младите хора и неразбирането на техните интереси и нужди; съпротивата на институциите; социално-икономическите бариери - **социално-икономическото изключване и демократичното изключване вървят ръка за ръка**. Младите хора, които са в неравностойно положение, обикновено са по-малко активни граждани и имат по-малко доверие в институциите.

2.14. Младежкото участие се реализира на различни нива и с различни форми. Могат да се определят следните нива на младежкото участие: „**ангажиране**, даващо възможност на младежите да повишат осведомеността относно конкретна политика, да бъдат консултирани или включени в изготвянето на препоръки за политика; **сътворчество**, при което младите хора дават свои собствени идеи, препоръки и/или проекти за справяне с конкретни проблеми и предоставяне на решения на предизвикателствата; **внедряване**, при което на младежите се предоставят пространство, доверие и средства за осъществяване на собствени проекти; **мониторинг и оценка**, при което на младежите се предоставят инструментите за оценка на дейностите на публичните органи.“(Good Practices of Youth Participation, 2020)

2.15. Формите на младежко участие се различават по отношение на: обхват (има различни обхвати на територията: от целия ЕС, национални, регионални до местни); метод; дигитализация; продължителност; възраст (целевите групи варират от 11 до 35 години); приобщаване (включване на групи като бежанци, малцинства, младежи в неравностойно положение, млади хора с увреждания и др.); експертиза (някои случаи са насочени към млади специалисти или студенти в определени дисциплини); организация; размер (Good Practices of Youth Participation, 2020).

2.16. Формите на участие се различават в зависимост и от нивото на участие. Най-ниското ниво на участие е **информирането** – младите хора се информират за предложени политики и възможните решения чрез множество форми на комуникация, като спотове, интервюта и дискусии по радио, телевизия, вестници или онлайн.

2.17. Чрез формата на **консултация** политиците или институциите се запознават с мнението на младежите за обсъжданите решения. Съдържателните консултации се нуждаят от подходяща времева рамка, в която младите хора да изразят мнението си и лицата или институциите, вземащи решения, да анализират, интегрират и дадат обратна връзка с

коментарите. В този смисъл младите хора могат да бъдат равноправни партньори в управителните комитети и консултативните съвети.

2.18. Третата форма на участие на младите хора е **овластяването**. Младите хора могат да организират и управляват изпълнението на програми, които са били планирани в сътрудничество с институциите, вземащи решения.

2.19. Най-лесната форма на **автономно участие** е да се даде възможност на младите хора да инициират и водят информационни кампании, консултации и изследвания. В този процес младите хора могат да разработят предложения за политики и тяхното прилагане. Младежките парламенти също така дават на младите хора автономия и повишават възможностите за участие.

2.20. Друга важна форма на участие е **включването на младите хора във всяка стъпка от** политическия цикъл: i) анализ на ситуацията; ii) разработване и планиране на политиката; iii) изпълнение; iv) наблюдение и оценка; v) застъпничество и дебат с участие. „Направете участието доброволно и не очаквайте дългосрочен ангажимент.“ (OECD, 2022)

2.21. Много важен е дизайнът на процеса на младежко участие. При неговото проектиране трябва да се формулират ясни цели, да се направи оценка на ресурсите и ограниченията. Търсят се възможности за структуриране: „на подходяща обстановка, ясни инструкции и обяснение какво се очаква от тях, които са от решаващо значение за оформянето на тяхното участие и поддържането на техния интерес и ангажираност.“ (Youth for a Just Transition, 2021)

2.22. Изграден е модел на включване на младите хора в процеса на вземане на решения чрез участието на представители на младежки организации в състава на създадените консултативни органи по въпросите на младежта, а именно: „Национален консултативен съвет за младежта и Обществен съвет по въпросите на младежта към министъра на младежта и спорта. Необходимо е и създаването на общински консултативни съвети по въпросите за младежта в общините, в които все още такива не съществуват.“ (Становище на Икономически и социален съвет, 2019)

2.23. Същевременно са необходими законодателни промени относно реализирането на младежката политика на регионално и местно ниво, с които да се гарантират необходимите финансови ресурси за обезпечаване на областните и общинските планове за младежта.

2.24. Необходимо е да се засили участието на младите хора и младежките организации чрез включването им в процесите на вземане на решения на всички нива – консултиране, разработване, формулиране, изпълнение, мониторинг, отчетност. Включването следва да бъде насърчавано и чрез подходящи обучителни програми с цел повишаване на капацитета на младите хора, младежките организации и представителите на институциите. (Становище на Икономически и социален съвет, 2019)

3. Участие във вземането на решения за процесите на устойчиво развитие и „зелена сделка“

3.1. Кризата в областта на климата има по-дълбоки корени и да се предложат решения за нея, означава да се зададат фундаментални въпроси относно това в какво общество искаме да живеем в бъдеще и каква визия за икономиката искаме да създадем, за да поддържаме обществото си неутрално по отношение на климата.

3.2. На 11 декември 2019 г. Европейската комисия прие Съобщението относно *Европейския зелен договор*, в което се излага амбициозна пътна карта към нова политика за устойчив растеж за Европа. Тази политика на растеж „се основава на амбициозни цели в областта на климата и околната среда и на процеси на участие, обединяващи гражданите, градовете и регионите в борбата срещу изменението на климата и за опазването на околната среда“, която има за цел да превърне Европа в първия климатично неутрален континент до 2050 г.

3.3. Ресурсът на програмата „Следващо поколение ЕС“ предоставя възможност да бъдат насочени инвестиции към „позеленяването“ на икономиките. Зеленият преход заема водещо място в българския План за възстановяване и устойчивост, като концентрира 53.66% от общите предвидени разходи при заложен минимум от 37% от регламента на Европейската комисия. По този начин България допринася за изпълнението на общоевропейските цели за постепенна декарбонизация. При това усилията са насочени в три основни направления: (i) създаване на условия за ускорено внедряване на възобновяеми енергийни източници и водород; (ii) засилени действия за повишаване на енергийната ефективност на икономиката; (iii) устойчива мобилност. (*Национален план за възстановяване и устойчивост, 2022*)

3.4. Механизмът за справедлив преход, включващ и Фонда за справедлив преход, ще може да облекчи икономическите и социалните последици от климатичния преход. Пълноценното участие на младите хора в процеса на вземане на решения на Фонда за справедлив преход, както и участието в неговото прилагане, е от особено значение. Това е така, защото „младите хора имат право да участват във вземането на решения, които оказват влияние върху тяхното бъдеще, особено в контекста на изменението на климата, където те повече от всяко друго поколение ще понесат най-големите разходи за неговото въздействие.“ (*Good Practices of Youth Participation, 2020*).

3.5. Разширява се възможността за пряко участие на младежите в процеса на вземане на решение чрез разработване на конкретни препоръки за формулиране на публични политики по опазване на околната среда. Наред с това е необходим ускорен процес на обмяна на добри практики и иновативни решения, свързани с подобряване на гражданското участие в процесите на формулиране, изпълнение и мониторинг на политики и законодателство. Този процес е свързан с включването на младежки представители и отделни млади хора в процеса на правене на публични политики относно зелената сделка. От изключителна важност за мотивацията за участие и за продължаващо участие е осъзнаването, че може да се постигне промяна или резултат чрез собствени усилия, както и

че тези резултати са част от процес, който има различни фази и в повечето случаи е дългосрочен и е преживяване на реален опит.

3.6. Развитие на младежки инициативи и кампании на университетите, неправителствените екоорганизации, ръководствата на националните паркове, големите ползватели на дървесина и др. „за еднократното мобилизиране на млади хора за почистване на опожарени горски площи, залесяване на подготвени за залесяване на опожарени горски площи, залесяване на подготвени за залесяване терени от изоставени земеделски земи или съгласно лесоустройствени планове терени от държавния горски фонд.“ (*Практическо помагало за механизми за стимулиране на участието на младежи в обществения живот на местно ниво, 2009*)

3.7. Изграждане на младежки клубове в общини, отделни селища, училища и университети към националните паркове или защитените по „Натура 2000“ обекти, комисиите за работа с младежта към общинските съвети, студентските и ученическите съвети и др. Младежкото движение в областта на климата и неговите активисти имат възможност да изразят мнението си в процесите на вземане на решения.

3.8. Една от целите на Стратегията на Европейския съюз за младежта за периода 2019 - 2027 г. е устойчива зелена Европа. Съгласно нея е необходимо „да се постигне общество, в което всички млади хора са активни в екологичен аспект, образовани и способни да внесат промяна в ежедневието си“ (*Стратегия на Европейския съюз за младежта за периода 2019 - 2027 г. Официален вестник на Европейския съюз, 2018*). Постигането на тази цел изисква:

- Да се гарантира, че всички, включително младите хора, осъзнават последиците от действията си върху околната среда.
- Да се създадат условия за цялото общество, особено за младите хора да действат като фактори на промяната за екологично и устойчиво развитие.
- Да се отчита екологичното въздействие на всяко политическо и житейско решение, като същевременно се гарантира, че младите хора са включени във формирането на политиката за устойчиво развитие на всички равнища.
- Да се подпомагат и укрепват възможностите за участие на млади хора в доброволчески дейности в областта на околната среда. Да се гарантира, че всички, особено младите хора, имат достъп до екологична инфраструктура за постигане на по-устойчив начин на живот.

4. Младежкото участие в процеса на дигитализацията

4.1. Съгласно Индекса за навлизането на цифровите технологии в икономиката и обществото (DESI) за 2020 г. България е на последно място в Европа по навлизане и използване на цифрови технологии независимо от активното трансформиране и предоставяне на електронни услуги от страна на държавната администрация през 2020 г. в резултат на извънредното положение, предизвикано от пандемията на Covid-19. България също така е на 26то място по умения на човешкия капитал в сферата на ИТ, като по-малко

от 30% имат основни умения в областта на цифровите технологии и само 11% имат цифрови умения над основните.

4.2. Дигиталната стратегия на ЕС цели цифровата трансформация да работи за хората и бизнеса. Съюзът е решен да превърне това десетилетие в „дигитално десетилетие“ на Европа. В съответствие с усилията на ЕС за укрепване на цифровия суверенитет и определяне на стандарти с ясен фокус върху данните, технологиите и инфраструктурата предложената процедура за създаване на младежки центрове се фокусира върху инвестиции в подобряването на цифровите умения, достъпни за всички млади хора и учениците чрез различни форми на формално и неформално образование и обучение. (*Национален план за възстановяване и устойчивост, 2022*)

4.3. Нарастващото използване на информационните технологии в живота на младите хора несъмнено създава нови начини на комуникация, споделяне на опит и засилване на тяхното участие. За младежите потреблението на дигитални медии и участието в социалните мрежи са обичайна част от ежедневието им и още една възможност за участие във вземането на обществени решения. Най-успешните стратегии за влияние върху вземането на решения от младите хора на местно, регионално, национално и европейско ниво се свързват с офлайн и онлайн участието. Уеббазираните инструменти за участие обикновено са насочени или подбрани от млади хора, които вече са политически ангажирани.

4.4. Възможността младите хора да предоставят обратна връзка чрез дигитален подход и да участват във вземането на решения има редица допълнителни предимства като метод за ангажиране, включително: младежите са свободни да определят времето, степента и метода на своя принос, така различни млади хора могат да участват по различни начини, в различно време, в различен контекст; освен отделни лица групи могат да участват електронно. По този начин може да се отрази позицията на младежки организации, сдружения и други структури на гражданското общество; разнообразието от методи, използвани за е-консултиране, помага за изграждането на многообразието и разнообразието на младите хора, които участват. (*Crowley, Moxon, 2017*)

4.5. Цифровизацията на младежкото участие често се разглежда като използване на интерактивни сайтове и социални медии. Същевременно обаче бързо се появяват нови цифрови технологии. Изкуственият интелект, виртуалната реалност, роботиката и технологията на блоковата верига наред с другите цифрови инструменти се използват за ангажиране на младите хора в процеса на вземане на решения. За всичко това на младите хора са необходими не само основни компетентности в областта на цифровите технологии, но и специфични цифрови компетентности.

4.6. При разработването на политики, които засягат живота на младите хора, въздействието на цифровизацията върху младежката работа, включително практиките и услугите, свързани с младежкото участие, следва: да се засили сътрудничеството между съответните сектори на политиката и заинтересованите страни; в стратегиите за младежта да се включват ясни цели и конкретни стъпки за разработване и прилагане на цифрова младежка работа и цифрово участие; да се насърчават младежките организации да развиват

своите цифрови дейности и услуги в съответствие със специфичните си интереси и нужди и да използват иновативни методики за подкрепа на постигането на резултатите от младежката работа, включително чрез цифрово участие във вземане на решения; да обмислят, когато е уместно, експериментални и иновативни подходи и нови модели за сътрудничество, за предоставяне на цифрови дейности и услуги в областта на младежката работа. (*Заключения на Съвета, 2019*)

4.7. Младежите днес възприемат интернет и като „стимулираща среда за реализирането на благотворителни, социално сътрудничество и граждански каузи.“ (*Медийното потребление и „инфлуенсърите“ на децата и младите хора в България, 2020*)

4.8. Цифровата грамотност и специфичните дигитални умения играят решаваща роля за независимостта, социалното приобщаване, гражданската ангажираност и включването на младите хора. Младите хора имат разнообразни компетентности, които им дават възможност да работят в цифровизирана среда. В този смисъл е необходимо преодоляване на цифровото разделение – всички млади хора следва да имат равни възможности за повишаване на компетентностите си в областта на цифровите технологии независимо от техния произход.

4.9. Младежката работа и участие разполага с голям потенциал за предоставяне на възможности за учене от опит в неформална среда и за ангажиране на младите хора в дейности за укрепване на техните цифрови компетентности и медийна грамотност. Младежката работа може също така да ангажира младите хора, които са изложени на риск да бъдат изоставени в цифровизираното общество. Тя може също така да помогне на младите хора да се справят с онлайн рискове, свързани с поведение, съдържание, контакти и комерсиализация, включително изказвания, подбуждащи към омраза, кибертормоз, дезинформация и пропаганда.

4.10. Потребностите от обучение и изграждане на компетентности за цифровизацията на младежкото участие: „1. Цифровизация на обществото. 2. Планиране, проектиране и оценяване на младежката работа в цифровата сфера. 3. Информационна грамотност и грамотност по отношение на данните. 4. Общуване. 5. Цифрови творчески умения. 6. Безопасност и 7. Обсъждане и оценка.“ (*Заключения на Съвета, 2019*)

5. Инструменти за младежко участие

5.1. Обучение в младежко участие

5.1.1. Важно е младите хора да се обучават в ангажираност и демокрация още в училище. Наред с това училището е организацията, в която учениците се учат на демокрация и където тяхното участие във вземането на решения е подкрепяно, насърчавано и смятано за ефективно.

5.1.2. Необходимо е обучение, насочено към подкрепа на участието на младите хора във вземането на решения, чрез насърчаването на: професионално обучение на учители и младежки работници в същността и практиката на младежкото участие; програми за

гражданско образование в училищата; обучение между връстници, чрез предоставяне на нужното място и средства и чрез подкрепяне на обмена на добри практики, различни форми на участие на учениците в училищата. (*Ревизираната Европейска харта за участието на младите хора в живота на общините и регионите, 2003*)

5.2. Информирание на младите хора

5.2.1. За да участват в дейности или да се възползват от услуги и възможности, младите хора трябва да знаят за тях. Участието в проекти, които ги интересуват или които самите те организират, често е стъпка към процес на насърчаване на по-дълбокото им въвличане в общността, включително и в процеса на вземане на решения.

5.2.2. В този смисъл местните, регионалните и националните власти трябва да разкриват и подкрепят „информационни и консултативни центрове за младите хора, за да са сигурни, че предоставят качествени услуги, които съответстват на нуждите, изразени от младите хора. Там, където такива центрове не съществуват, местните и регионалните власти и други свързани с проблема участници трябва да насърчават и подпомагат създаването на адекватни информационни услуги за младите хора, наред с други неща, чрез съществуващи структури като училища, младежки служби и библиотеки. Младите хора трябва да имат възможността да участват в подготовката, изпълнението и оценката на дейностите и продуктите на младежките информационни центрове/служби и да имат представителство в техните управителни тела.

5.3. Насърчаване на младежкото участие чрез информационните и комуникационни технологии

5.3.1. Информационните и комуникационните технологии предлагат нови възможности за информиране и за участие на младите хора. Те могат да бъдат използвани за обмен на широк спектър от информация и благодарение на интерактивността им за повишаване на участието на младите хора.

5.3.2. Следователно местните, регионалните и националните органи трябва да използват тези технологии в политиките им за информираност и участие на младежите, при условие че достъпът до тях е гарантиран за всички млади хора.

5.4. Насърчаване на участието на младите хора в медиите

5.4.1. Младите хора са основни потребители на медиите, особено на електронните медии. Те също така „могат да участват в създаването на информацията, която медиите доставят“ (*Ревизираната Европейска харта за участието на младите хора в живота на общините и регионите, 2003*). Това участие освен това дава възможност на младите хора да разберат структурата на информацията и да развият нужните критически умения.

5.4.2. Ето защо местните, регионалните и националните власти трябва да подкрепят основаването и работата на медиите (радио, телевизия, печатна и електронна преса и т.н.), създадени от и за младите хора, както и съответните обучителни програми.

5.5. Насърчаване на младите хора да се занимават с доброволческа работа и да се посвещават на обществени каузи

5.5.1. Един от интересните инструменти за младежко участие е тяхното ангажиране с доброволческа дейност. Във време, в което младите хора са под все по-голям натиск да се представят и успеят като личности в образованието и професионалната дейност, е важно доброволчеството да се насърчава и признава.

5.5.2. Следователно местните и регионалните власти „подкрепят основаването на младежки центрове и въвличането на младите хора в доброволческа дейност като информационни и популяризиращи кампании“ (*Ревизирана Европейската харта за участието на младите хора в живота на общините и регионите, 2003*). Трябва да се изградят в партньорство с младите хора и системи, които признават и узаконяват доброволческата дейност във формалната образователна система и пазара на труда.

5.5.3. Създаване на повече доброволчески възможности за младите хора, особено за трансгранична мобилност, чрез по-пълно използване на средствата от програмата на ЕК „Европейски корпус за солидарност“ например. (*План за изпълнение на Националната стратегия за младежта, 2020*)

5.6. Подкрепа на проекти и инициативи на младите хора

5.6.1. Младежите са креативни и имат много идеи, които могат да бъдат трансформирани в проекти и местни инициативи, които са от полза за всички. Ако получат подходяща подкрепа, тези проекти и техният успех могат да помогнат на младите хора да развият чувството си за отговорност, автономността си и по този начин да станат действащи лица в обществото, участващи във вземането на решения.

5.7. Организациите на младите хора

5.7.1. Младежките организации са уникален инструмент за участие на младите хора във вземането на решения. Важно е младите хора да имат възможност да се присъединят към младежка организация в тяхната общност, ако имат такова желание. „Младите хора също така трябва да имат правото и да бъдат подкрепяни да основават собствени организации, ако искат. Предимство трябва да се дава на организации, които са ръководени от и работят за младите хора и/или имат подходящи политики и системи, които дават възможност да участват активно.“ (*План за изпълнение на Националната стратегия за младежта, 2020*)

5.7.2. Местните и регионалните власти могат да развият принципа на Съвета на Европа за съвместно управление (*co-management*) и системата за взимане на решения в партньорство с младите хора и младежките организации в различни сфери на политиката. Важно е там, където такива структури за съвместно управление са изградени, младите хора и младежките организации да бъдат зачитани като пълноправни партньори. В Приложение 3 са представени примери за добре функциониращи младежки организации.

5.7.3. Едни от най-застъпените организации на младежки представители са ученическите младежки съвети, ученическите парламенти, младежките общински съвети. Съществуват и областни младежки съвети. В състава на съвета влизат представители на НПО, които взимат дейно участие в дейностите, свързани с местната младежка политика и стратегия. Младежките представители в България участват най-вече на заседания на Общинския съвет: при обсъждане на бюджета; при създаване на общински и национални кампании; при изработване на конкретни програми, касаещи младежта; при разработване на младежки стратегии; при обсъждане на въпроси в областта на образованието, спорта, финансите, проблемите на младите хора и екологията. *(Политики и инструменти за младежка политика и за насърчаване на инициативите според ревизираната Европейска харта за участието на младите хора в живота на общините и регионите, 2003)*

5.7.4. Има още много какво да се желае по отношение на включването на младите хора в процесите на вземане на решения в България. Като първа стъпка е задължително формирането на Национален младежки съвет, тъй като България е една от малкото държави в Европейския съюз, която все още няма такъв орган.

5.7.5. Участието на младежите във формирането на политики е част от по-големия проблем, а именно – недостатъчните законови механизми за граждански контрол върху властта. Чрез въвеждането на повече практики на пряката демокрация за сметка на представителната биха могли да се гарантират прозрачността в процесите на вземане на решения, ефективността на вложените усилия и средства и отговорността за извършените действия.

5.7.6. Взаимодействието между държавните институции и младежките организации е все още относително слабо. Необходимо е държавните институции да започнат да предлагат повече различни инструменти за организиране и финансиране на младежките дейности. Това би помогнало както за работата на неправителствените организации, така и за изграждането на по-добър публичен образ на държавните институции.

5.7.7. Младежките политики на държавните институции не са ясно формулирани и нямат достатъчно голям обхват.

5.7.8. Съществуват различни възможни решения за подобряване на младежките политики и спечелване на по-голямо доверие у младите хора относно правителството и институциите. Едно от тях е създаването на механизъм за приемане на закони и наръчници относно младежки проблеми чрез публични дебати между политици и млади хора. Неправителствените организации трябва да бъдат включени в процеса на вземане на решения.

5.8. Младежко участие в неправителствени организации (НПО) и политически партии

5.8.1. Участието в демократичния живот на една страна, регион или община значи повече от това да се гласува на всеки няколко години. Ето защо участието в НПО и политически партии се разглежда като един от най-важните инструменти за влияние и гражданско участие.

5.8.2. Следователно от основно значение е младите хора да бъдат окуражавани и подпомагани да участват в живота на общността и гражданското общество.

5.8.3. Местните и регионалните власти трябва да предоставят финансови и други ресурси на НПО, които активно насърчават участието на младите хора в дейностите им и демократичните структури и процедури за взимане на решения. Местните и регионалните власти в партньорство с политическите партии по безпристрастен начин трябва да окуражават участието на младите хора в партийната политическа система като цяло и да ги подпомагат с обучение (*Ревизираната Европейска харта за участието на младите хора в живота на общините и регионите, 2003*)

5.9. Младежки съвети, младежки парламенти, младежки форуми

5.9.1. Ефективното участие на младите хора във вземането на решения на местно, регионално и национално ниво се осъществява чрез постоянни представителни структури като младежки съвет, младежки парламент или младежки форум. Такива организации може да бъдат конституирани чрез избори, чрез назначаване и/или на доброволни начала. Функциите на такива органи за участие включват:

- осигуряване на форум за свободно изразяване на младите хора и техните проблеми;
- предоставяне на възможност за младите хора да дават предложения на местните и регионалните власти;
- даване на възможност на властите да се консултират с младите хора по дадени въпроси;
- осигуряване на форум за улесняване на консултирането с асоциациите и организациите на младите хора. (*Ревизираната Европейска харта за участието на младите хора в живота на общините и регионите. 2003*)

5.9.2. На младежите, които са инициатори на създаването на структурите за участие и диалог с институциите, трябва да се предоставят възможности за обучение в демократично гражданство и лидерство.

5.10. Нови иновативни инструменти за младежко участие

5.10.1. „Нови и иновативни“ инструменти на младежко участие се разглеждат като „нови или алтернативни начини, по които младите хора избират да изразят себе си, използвайки нови технологии и различни пространства. Те са свързани с действителните промени или иновации, които публичните институции са въвели, за да подкрепят и улесняват участието на младите хора в процесите на вземане на решения.“ (*Crowley, Moxon, 2017*)

Алтернативен инструмент - младежки активизъм и протест, свързан с участието на младите хора в агитационни групи и в демократичния протест като средство за влияние върху вземането на обществени решения.

Дигитални инструменти за участие на младите хора може да бъде инициирано от институции, които се стремят да достигнат до младите хора; дигитални медии, социални мрежи, офлайн и онлайн участие, уеббазирани инструменти за участие.

Хибридни методи за участие –позволяват на младите хора да участват по различни начини, по различно време и по различни причини в различна среда – реална или виртуална.

6. Младежко участие в процеса на вземане на решения в работна среда чрез синдикално представителство

6.1. Настъпилият технологичен напредък във всяка една сфера от нашия живот промени и ще продължава да променя из основи начина, по който работят и живеят младежите.

6.2. Насърчаването на упражняването на правото на сдружаване и на колективното трудово договаряне на младите работници и служители, както и прилагането на конкретни политики за младежко участие в процеса на вземане на решения в работна среда има потенциал да увеличи информираността на младежите на пазара на труда и да подобри прилагането на трудовите и социалните им права на политики за превенция и ограничаване на недеклаираната заетост сред тях.

6.3. Следва да се предприемат стъпки към инвестиране в изграждането на капацитета на младите работници и служители в областта на колективното трудово договаряне, застъпничеството и сдружаването им на професионален принцип. В тази връзка приоритети на младежките организации следва да бъдат:

- Създаването на благоприятни условия за професионално, социално и личностно реализиране на младите хора, за участие в обществения и икономическия живот, за приобщаване в управление на местно, областно и национално ниво, за връщане в България на обучаващите се в чужбина, допринасяйки за подобряването на демографската ситуация в България.
- Полагането на специални усилия за осигуряване на ефективно представителство на интересите на младите хора в отделните предприятия и институции във формирането, изпълнението и оценката на социалната защита.
- Разработването на политики по различни теми относно професионална подготовка, стажове, заетост на младите хора, несигурна заетост, работни платформи, заплащане на младите хора, колективно трудово договаряне, доброволчество, дискриминация (въз основа на възраст и други основания).
- Осигуряването на възможност на младите хора да имат по-голямо участие в процесите на вземане на решения на ниво предприятие или институция.
- Прилагането на специализирани услуги за младежите в неравностойно положение и от малцинствени групи и целенасочената подкрепа за различните групи безработни млади хора и млади хора, работещи на несигурни работни места.

7. Визия за участие на младежите в процеса на вземане на решения. Институционално участие на младите хора на местно, регионално и национално ниво

7.1. За да бъде участието съдържателно, младите хора следва да бъдат включени на всички етапи от целия институционален процес: подготвителни фази, изпълнение, последващи действия и оценка на инициативите и процесите на разработване на политиките. Много канали за консултация вече са установили определена рамка и водят до нарушаване на съотношението на силите. Важно е младите хора да носят отговорност за собственото си участие и да могат да създават дневния ред съвместно с институционалните заинтересовани страни.

7.2. Като отправна точка би било полезно да се установят пречките пред участието на младите хора, които могат да бъдат юридически или административни по своя характер или да се дължат на липсата на осведоменост или на липсата на достъп до информация относно механизмите за участие и представителство на младежта. Следва да се обърне внимание и на социалните, икономическите и културните пречки, които възпрепятстват участието на младите хора. Следва ясно да се разбере, че участието е в интерес на всички. *(Становище на Европейски икономически и социален комитет, 2020)*

7.3. Необходими са ресурси, за да се осигури подкрепа за изграждането на необходимите знания и умения и да се гарантират равни възможности за съдържателно участие на младите хора. Правителствата и съответните институции следва да осигурят достатъчни, структурни, надеждни и устойчиви ресурси и необходимата политическа подкрепа, за да могат младежките организации да участват във вземането на решения.

7.4. Все още недостатъчно е взаимодействието между младежките организации и представителите на законодателната, изпълнителната и местната власт. За да бъде подобрен този процес, са необходими: засилена комуникация – както между самите организации, така и между самите ведомства; единен регистър на организациите и каталогизиране според полето на дейност; изграждане и обособяване на младежки центрове в по-големите населени места; неформално образование в сферите на интереси и по глобално значими теми; **участие на младежите при вземането на решения особено когато те засягат младежките политики.**

7.5. Включването на младежките организации и младите хора в процесите на формулиране на политики и вземане на решения съвместно с институциите на местно, регионално и национално ниво е процес, който има качествено и количествено измерими ползи за участниците в него.

7.6. Необходимо е младежките организации и младите хора да развиват капацитета на младежките организации по отношение на пълноценно участие в процеса на формулиране на младежки политики; повишаване на знанията на младите хора за тяхната роля в процеса на вземане на решения и на уменията и компетенциите им за участие във формулирането на политики; придобиване на опит в реализирането на политики на

национално, регионално и местно ниво; **развитие на култура на участие**, овластяване и представителство и чувствителност към проблемите; осъзнаване на нуждите и потребностите на по-широк кръг млади хора и изграждане на толерантно отношение към различните групи млади хора; развитие на капацитета на младежкия сектор чрез координиране и синхронизиране.

7.7. Ползи за институциите и политиците, отговорни за създаването и реализирането на младежки политики за участие на местно, регионално и национално ниво - синхронизиране на разбирането за участие и включване на младите хора в процесите на вземане на решения; изграждане на междусекторни партньорства с цел подобряване на диалога на местните, регионалните и националните власти с младите хора и младежките организации; по-голяма легитимност на решенията и политиките, пряко касаещи младите хора.

7.8. Повишаване ефективността на младежките политики чрез подобряване на анализа на нуждите и разпознаването им от младите хора като инструмент за тяхното развитие и включване в обществения живот.

7.9. Подпомагане развитието на проактивни млади хора, които гарантират устойчивото развитие на общността чрез синхронизиране на политиките. Освен директните ползи за преките участници в процеса – младежки организации и млади хора и местни, регионални и национални власти, съществуват и редица косвени ползи за цялото общество, които са свързани с подпомагане развитието на обществените отношения. Упражняването на правото на участие на младите хора в процесите на вземане на решения популяризира и подпомага позитивно гражданско участие и гражданска активност в обществото. Активното участие на младите хора в решенията и действията на всички нива на реализиране на младежки политики подпомага изграждането на демократично и проспериращо общество, основано на взаимодействие и толерантност, както и повишаване качеството на социалните услуги и социалната интеграция на младите хора.

7.10. Необходимо е синхронизиране на разбирането за „младежко включване“ между участниците в процеса, така че той да бъде реализиран ефективно на база общо разбиране. Участието на младите хора и младежките организации може да бъде засилено чрез включване в процесите на взимане на решения на всички нива: от консултиране, разработване, формулиране, изпълнение до мониторинг, отчетност и оценка на инструменти, политики, стратегии и програми за младежта.

7.11. Включването следва да бъде насърчено и чрез подходящи обучителни програми и повишаване на капацитета на младежките организации, младежките лидери и представители за участие в процесите на взимане на решения.

7.12. Важно е да се повиши информираността за възможностите за включване на младите хора, както и да се улесни достъпът до информация до по-широк кръг млади хора, включително и на социално изключени групи.

7.13. Институциите на местно и национално ниво следва да насърчат създаването на структури и механизми, които да улесняват и подпомагат младежкото включване в процесите на вземане на решения, като например *Консултативни младежки съвети по места*. Подобни младежки обединения следва да бъдат консултирани и включени в процеса на вземане на решения по секторни политики, пряко касаещи младите хора.

7.14. Местните и националните власти следва да предоставят необходимата финансова подкрепа и подходяща инфраструктура, която да подпомага развитието на младежкия сектор и младежките организации и да способства за повишаване на техния капацитет за участие.

7.15. На местно ниво трябва да бъдат обособени програми за финансиране на младежки проекти и инициативи, които да насърчат включването и овластяването на младежи за реализиране на младежки дейности.

7.16. Важно е да бъде насърчен процесът на разработване на стратегически документи за развитие на младежта на местно ниво, които да са синхронизирани с националните и европейските такива, но и да отчитат особеностите на съответното населено място и възможностите за подпомагане развитието на младите хора. (*Общински програми за стимулиране на младежкото участие*)

7.17. Младежите и младежките организации трябва да участват в съуправление (*co-management*) на процеси, пряко касаещи формулирането и развитието на младежки политики. За целта следва да се гарантират прозрачност на решенията, достъп до работни групи и възможности за съуправление на проекти, като по този начин младите хора ще припознават дейностите и постигнатите резултати.

7.18. При осъществяване на процеса на младежко включване трябва да се гарантира максимално много младежи да имат достъп и възможност за участие.

7.19. **Необходимо е повишаване на мотивацията на младите за участие чрез:** създаване на отношения към дадени събития, ценности или идеи; осигуряване на възможности за слушане, последвано от младежки действия; взаимност на действията и разкриване на възможности за осъзнаване на личната ефективност при промени на местно (и не само) ниво.

7.20. Конкретни цели или задачи, свързани с участието на младежите, могат да бъдат:

- увеличаване на влиянието на младите хора върху вземането на решения в публичен орган;
- повишаване на изборителната активност сред младите хора;
- даване на възможност на публичните органи да се консултират с младите хора чрез различни медии;
- насърчаване на вземащите решения да бъдат по-възприемчиви към участието на младите хора;

- разработване на пилотни проекти, които тестват нови начини за постигане на тази цел;
- осигуряване на учене от връстници за укрепване културата и капацитета на младежкото участие;
- комбиниране на различни методи за включване на младежта и провеждане на дейности в различни условия.

7.21. Пандемията от Covid-19 промени изискванията за познаване и работа с нови технологии от учениците, младите хора и работещите. Извънредното положение в държавата създаде практика за работа и обучение от разстояние, която се доказва като успешна и голяма част от бизнеса продължава да я прилага след премахване на ограниченията. Новият начин на работа изисква усъвършенстване на дигиталните умения за обичайната дейност по обучение и/или работа, прилагане на гъвкави подходи.

7.22. Насърчаването на физически пространства за взаимодействие на младите хора и получаването на подкрепа за неформално обучение от младежки работници до голяма степен съответстват на ключовите цели на младежката политика на равнище ЕС и на национално равнище.

7.23. Изграждането на младежки центрове е особено важно предвид високата емиграция на млади хора от България и факта, че поради ограниченията за социализация поради Covid-19 младите хора са уязвими към психични проблеми. Това в крайна сметка може да доведе до отпадане от училище и откъсване от образователната система. Изграждане и осигуряване на ефективно функциониране през първите години на младежките центрове, които предоставят разнообразни дейности (вкл. международни) и цялостни услуги в помощ на личностното развитие и пригодността за заетост на учениците и младежите на възраст до 29 години.

7.24. Предоставяните дейности отговарят на най-високите стандарти в областта на младежката работа и преодоляването на социалната изолация и непригодност за пазара на труда. Дейностите в центровете ще са ориентирани и към пазара на труда чрез осъществяване на формални или неформални партньорства с местния бизнес.

7.25. Младежките центрове ще се базират на модел, предложен от Европейския управителен комитет, разработен въз основа на следните критерии: образование като висша ценност, мултиплициране на социалното въздействие; ангажираност с политиката за младите хора; развитие на знанията и образователните иновации, младежко участие и международно сътрудничество.

7.26. Моделът за младежки центрове предлага подход за справяне с предизвикателствата пред общините, образованието и бизнеса, чрез:

- Целенасочено ангажиране на учениците и младите хора в изграждането на гражданска активност, което води до увеличаване на задържането им в малките и средни общини; подкрепа и повишаване на мотивацията за реализация на трудовия пазар, стимулиране на участието и ангажираността в развитието на местните общности.

- Насърчаване на гражданската активност и акцент върху участието в местното развитие и в полезни за общността дейности.
- Подкрепа на ученици и младежи, които са отпаднали или са в опасност от отпадане от образователната система, целенасочени дейности с уязвими групи, вкл. роми, за повишаване дела на успешно завършилите средно образование и продължаване на образованието, повишаване на интереса на учениците и младите хора към придобиване на знания и ключови компетентности в различни области, което да подпомогне реализацията им на пазара на труда.

/п/

Зорница Русинова

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛЕН СЪВЕТ

ЛИТЕРАТУРА

- Аналитичен доклад за участието на младите хора в обществения живот на местно ниво. Министерство на регионалното развитие и благоустройството, С., 2009.
- Бялата книга – Нов тласък за Европейската младеж (COM (2001) 681), 2001.
- Доклад относно прилагането на стратегията на ЕС за младежта (2017/2259(INI)), Европейски парламент, Брюксел, 2017.
- Заклучения на Съвета и на представителите на правителствата на държавите членки, заседаващи в рамките на Съвета, относно цифровата младежка работа С 414/02, 2019.
- Заклучения на Съвета и на представителите на правителствата на държавите членки, заседаващи в рамките на Съвета, относно насърчаване на демократичната осъзнатост и демократичната ангажираност сред младите хора в Европа, 2020.
- Заклучения на Съвета и на представителите на правителствата на държавите членки, заседаващи в рамките на Съвета, относно укрепване на многостепенното управление при насърчаване на участието на младите хора в процесите на вземане на решения 2021.
- Закон за висшето образование - ДВ. бр.112, 1995.
- Закон за младежта. - ДВ. бр. 31, 2012.
- Закон за предучилищното и училищното образование -ДВ, бр. 79, 2015.
- Законопроект за изменение и допълнение на Закона за младежта - внесен в НС от МС на 03.12.2021 г.
- Еленкова, Л. Притежават ли младите хора в България необходимите компетенции за участие при изработването на публични политики на локално и национално ниво?- Публични политики, бр. 1, 2017.
- Еленкова, Л. Развитие на младежката политика в България след 1989 година Автореферат на дисертация за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“, С. ,2021.
- Кънева, О. Децата в процеса на вземане на решения: ВСУ Черноризец Храбър, Варна, 2020.
- Медийното потребление и „инфлуенсърите“ на децата и младите хора в България. Амалитичен доклад, С. ,2020.
- Младежки цели в резултат на Структурния диалог с младежите 2017 - 2018. Те представляват вижданията на младите хора за цяла Европа., 2017.
- Национален младежки форум. Позиция „Насърчаване на включването на младежките организации и младите хора в процесите на формулиране на политики и вземане на решения съвместно с институциите на местно, регионално и национално ниво“, приета на Общо събрание, 2015.
- Национален план за възстановяване и устойчивост на РБ. С. , 2022.
- Национална стратегия за младежта 2021 - 2030 г. - Ангажиране, Овластяване, Развитие.
- Национална стратегия за младежта (2010 - 2020).
- План за изпълнение на Националната стратегия за младежта (2010-2020) за 2020 г.
- Политики и инструменти за младежка политика и за насърчаване на инициативите според ревизираната Европейска харта за участието на младите хора в живота на общините и регионите, 2003 г.
- Практическо помагало за механизми за стимулиране на участието на младежи в обществения живот на местно ниво. София, 2009.
- Ревизирана Европейската харта за участието на младите хора в живота на общините и регионите“. Харта без статут на конвенция, приета от Конгреса на местните и регионални

власти в Европа (10-та сесия - 21 май 2003 г. - Приложение към Препоръка 128, Брюксел, 2003.

Резолюция на Икономически и социален съвет на тема „Интегрирана политика за младите хора в България“.

Световна програма за действие за младежта, приета на Общото събрание на ООН.

Становище на Икономическия и социален съвет на тема „Възможности за развитие на политиката за младите хора в България“, С. , 2019.

Становище на Европейския икономически и социален комитет. Към структурирано участие на младежта в процеса на вземане на решения в ЕС относно климата и устойчивостта. Брюксел, 2020.

Стратегия на Европейския съюз за младежта за периода 2019 - 2027 г. Официален вестник на Европейския съюз, 18.12.2018.

Стратегия на ЕС за инвестиране в младежта и за мобилизиране на нейния потенциал (COM (2009) 200).

Ученическо самоуправление. Пътеводител. АзБуки, С., 2018.

Amsden, J. Municipal Child and Youth Councils in Franceackie, 2007.

Crowley, A. D. Moxon. New and innovative forms of youth participation in decision-making processes, Council of Europe, 2017.

Good Practices of Youth Participation Mid-term Deliverable Report of the project “Youth for a Just Transition” realised for DG REGIO within the Junior Professionals Programme, 2020.

Launch of the co-creation process of European Charter for Youth and Democracy, Marseille, 4 March , 2022.

OECD Development Policy Tools, Evidence-based Policy Making for Youth Well-beingA Toolkit Back to publication. Chapter 8. Engaging youth in policy-making processes (Module 6), 2022

Proposal for a DECISION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on a European Year of Youth 2022, 2021/0328(COD).

Youth for a Just Transition. A toolkit for Youth Participation in the Just Transition Fund.Luxembourg, Office: Publications Office of the European Union, 2021.

<https://mforum21.org/>

Приложение 1 . Политики на младежкото участие в международен план

Организация на обединените нации

Програма за младежта е приета от Общото събрание на Организацията на обединените нации (ООН) през 1995 г. Тя предвижда изграждане на политическа рамка и практически насоки за национални мерки, като включва петнадесет младежки приоритетни области и съдържа предложения за действия. Една от 15-те приоритетни области е **пълноценно и ефективно участие на младите хора в живота на обществото и вземане на решения**. На всеки 2 години ООН изготвя и публикува **Световен доклад за младежта**, а 12 август е определен за **Международен ден на младежта**.

Правото на участие на младите хора е залегнало в Програмата на ООН за устойчиво развитие до 2030 г., в която младежта се признава за „жизненоважен фактор за промяната“, както е посочено в Целите за устойчиво развитие.

На равнище ООН Основната група за децата и младежта (UNMGCY) е официалният, формален и самостоятелно организиран механизъм с мандат от Общото събрание на ООН, чрез който младите хора имат съдържателно участие в ООН. Групата (UN MGCY) има работни и координационни структури, които отговарят за различните аспекти на неговата работа, както и няколко официални мандатни позиции. По отношение на климата, групата YOUNGO е официалният представител на младежта към Рамковата конвенция на ООН по изменение на климата (РКООНИК). YOUNGO е съставена от организации и лица, в младежка възраст. Тя не е типична организация, а по-скоро унифициран открит официален механизъм за участие. Необходимостта от засилено участие на младите хора е призната през септември на младежката среща на върха по въпросите на климата в Ню Йорк на 21 септември. Тържественото обещание (Kwon-Gesh) в областта на климата, в което младите хора се призовават да търсят отговорност от своите правителства и лидери, беше подписано от над 50 държави след провеждането на срещата на върха. (*Становище на Европейския икономически и социален комитет, 2020*)

Стратегията на ООН за младежта до 2030 г. има за цел да утвърди правата на младите хора, да изгради още по-добро представителство и така да гарантира ангажирането и участието им във вземане на решения.

Съвет на Европа

Основен орган на Съвета на Европа (СЕ), който отговаря за изпълнението на политиката в областта на младежта, е **Европейският управителен комитет за младежта**. Той обхваща представители от министерства и агенции, отговарящи за политиката за младежта в страните - членки на СЕ. Този комитет дава възможност за сравняване на националните младежки политики, обмена на добри практики и разработването на документи и правни инструменти. Комитетът също така организира Конференции на европейските министри, отговорни за въпросите на младежта.

Друг орган на СЕ в областта на младежта е **Консултативният съвет по младежта** – обхваща 30 представители на младежки НПО и мрежи. Чрез неговата дейност се осигурява възможност мнението на младежките НПО да бъде зачитано и младите хора да се включват в работата на СЕ. Съществува също така и **Съвместен комитет**, обхващащ представители на Управителния комитет за младежта и Консултативния съвет по младежта. Този комитет определя приоритетите в младежкия сектор, целите и бюджета. Друг орган – **Програмен комитет за младежта** (в състава му влизат по 8 члена от Управителния Комитет и Консултативния комитет), от своя страна създава, контролира и оценява програмите на Европейските младежки центрове и Европейската младежка фондация.

От 1985 г. насам СЕ организира и провежда периодични **европейски конференции на министрите, отговорни за младежката политика**. Основната цел на конференциите е да се обменят виждания, да се координират националните младежки политики, да се препоръчват съвместни дейности на европейско ниво, особено в сферата на младежката мобилност, участие, информиране, консултиране и проучване. На конференциите по отношение на приоритетното направление „**права на човека и демокрация**” са включени дейности по насърчаване на младежкото участие в обществения живот: стимулиране на активното участие на младите хора в демократичните процеси и структури, подкрепяне на равните възможности за участие на младите хора във всички аспекти на всекидневния живот и др. Предвидени са също и дейности за интеграция и участие на младите хора при реализиране на отделни секторни политики.

В Съвета на Европа участието на младежта е централен въпрос от повече от 40 години. То намира формално измерение в принципа на съвместно управление с вземането на решения, споделено поравно между държавни служители и представители на младежки организации. Така участието е едновременно цел, принцип и практика в работата и философията на Организацията. Декларацията „Бъдещето на младежката политика на Съвета на Европа: ДНЕВЕН РЕД 2020“ разглежда „активното участие на младите хора в демократични процеси и структури и равни възможности за участие на всички млади хора във всички аспекти на ежедневието им живот“ (Crowley, Moxon, 2017).

В Европейската харта на Съвета на Европа за участието на младите хора в местния и регионалния живот се подчертава необходимостта от подобряване на достъпа на младите хора до пълноценното упражняване на техните права и свободи, особено на тези, свързани с участието.

В заключенията на Съвета относно насърчаването на демократичната осведоменост и демократичната ангажираност сред младите хора в Европа се отчита, че всички млади хора следва да имат възможност да участват пълноценно във вземането на решения по всички въпроси, които ги засягат. Те имат правото на свобода на изразяване на мнение, на достъп до информация и на защита от дискриминация.

Резолюцията на Съвета относно насърчаването на политическото участие на младите хора в демократичния живот на Европа и резолюцията на Съвета относно насърчаването на нови и ефективни форми на участие на всички млади хора в демократичния живот на

Европа подчертават колко е важно да се насърчава активното и отговорно участие на младите хора в разработването на политиките, които засягат техния живот.

Въпреки че е постигнат значителен напредък, младите хора все още имат по-малко възможности за участие, не са достатъчно представени в процесите на вземане на решения и са изправени пред множество предизвикателства, които бяха засилени от пандемията от COVID-19. Основните предизвикателства, които се засилват сред младите хора в уязвимо положение, включват: „по-висок риск от безработица, несигурност на труда, бедност, изключване, маргинализация, дискриминация и неравенство, недостатъчни инвестиции в развитието на умения и въздействие върху психичното им здраве, неравен достъп до приобщаващо формално образование и обучение“ (Заключение на Съвета, 2021).

Европейски съюз

Политиката по отношение на младежта е част от дейността и на Европейския съюз (ЕС). През 1993 г. с договора от Маастрихт обхватът на политиките на ЕС се разшири и включи тази тема. На основание чл. 136 и чл. 137 от Договора от Амстердам през последните години ЕС предприе значителни действия, ориентирани към **развитието на младите хора** в Европа. По време на Европейския съвет в Лисабон от 2000 г. Европейският съюз си постави целта да стане *„най-конкурентоспособната и динамична, основана на знанието икономика в света, способна да има стабилно икономическо развитие с повече и по-добри работни места и по-голямо социално сближаване“*. За изпълнение на Лисабонската стратегия през 2000 г. Европейският съвет одобри специална **Резолюция за социалното включване на младите хора**. През 2001 г. Европейската комисия (ЕК) публикува **Бяла книга „Нов тласък за европейската младеж“**, в която бяха идентифицирани четири приоритетни области – участие, информация, доброволчески дейности и по-добро разбиране и познаване на проблемите на младежта. През март 2005 г. Европейският съвет предложи **Европейски пакт за младежта** за подобряване на възможностите за развитие на знанията, мобилността, заетостта и социалното включване на младите европейски граждани. В областите на младежката политика като трудова заетост/социална интеграция, образование/обучение, съвместяване на професионалния и личния живот беше възприет откритият метод на координация. Насърчаването на предприемачеството и иновациите по отношение на младите хора е част от **Рамковата програма за конкурентоспособност и иновации за периода 2007 - 2013 г.** и **Европейската референтна рамка за ключовите умения** (Аналитичен доклад, 2009).

Диалогът по въпросите на младежта в ЕС е основан на участието на младите хора, който им дава възможност да установят връзка с вземащите решенията по дадена тема, като дават свои идеи и предложения по въпроси, свързани с политиката за младежта. В този смисъл особено място за разширяването на участието на младежите във вземането на решение заема Ревизираната Европейска харта за участието на младите хора в живота на общините и регионите, приета от Конгреса на местните и регионалните власти в Европа на 10-ата сесия - 21 май 2003 г.

Младежките организации играят важна роля в този контекст, тъй като представляват интересите на милиони млади хора в Европа и в света чрез своите широки мрежи. Тяхното

участие е решаващо, за да се гарантира, че младите хора не само присъстват в институциите, но и имат възможност да допринесат за процеса на вземане на решения по един съдържателен начин. (*Становище на Европейски икономически и социален комитет; 2020*)

В ежегодните конференции за климата участват десетки специални младежки делегати от цял свят, за да дадат препоръки, да отправят призив към делегатите, да проследят напредъка, да организират и присъстват на допълнителни мероприятия и да изграждат мрежите си. Включването на младежки делегат към делегацията на ЕС по въпросите на климата показва, че институциите на ЕС са сериозни в своите намерения да се ангажират с младите хора по един съдържателен начин.

Насърчаването на приобщаващата демокрация на участието е един от водещите принципи в Стратегията на ЕС за младежта (2019 - 2027 г.). Със стратегията на ЕС за младежта се цели подкрепа за участието на младите хора в Европа в изграждането на обществото и политиката. С оглед на това гледните точки на младите хора се вземат предвид например чрез диалога на ЕС по въпросите на младежта и 11-те европейски цели за младежта (3). Европейските цели за младежта № 1 („Свързване на ЕС с младежта“) и №9 („Пространство и участие за всички“) са особено важни, що се отнася до демократичното участие на младите хора.

Стратегията на ЕС за младежта цели да се постигне значимо „гражданско, икономическо, социално, културно и политическо участие на младите хора“. Основните пътища за това са процесите на: Ангажиране. Свързване. Овластяване. Ангажирането е свързано с „осигуряването на начини за ангажиране на младите хора не само в ежедневието им, но и в демократичния живот, е от жизненоважно значение за функциониращата демокрация и за обществото като цяло. От особено значение е да се акцентира върху участието на младите хора, тъй като всяко решение, взето днес, ще има най-дългосрочно въздействие върху сегашното поколение млади хора.“ (*Стратегия на Европейския съюз за младежта за периода 2019 – 2027, 2018*)

В този смисъл е необходимо да се насърчават и утвърждават приобщаващото демократично участие на всички млади хора в обществото и в демократичните процеси, както и активно да се ангажират младите хора, младежките организации и други организатори на младежката работа при разработването, изпълнението и оценката на политиките, засягащи живота на младите хора на местно, регионално, национално и европейско равнище.

Изпълнението на стратегията предполага създаването и развитието на младежки представителства на местно, регионално и национално равнище, като се отчитат правото на младите хора да участват и да се самоорганизируют, както и по-широкото използване на иновативни и алтернативни форми на демократично участие.

Широкото сътрудничество и свързаност в ЕС по въпросите на младежкото участие следва да се възползва от програми на ЕС като „Еразъм+“ и Европейски корпус за солидарност и техните програми приемници с цел повишаване на знанията за младите хора

и техните стремежи и укрепване на сътрудничеството в областта на политиките и изграждането на общности.

Един от важните принципи за младежка работа според Стратегията е Управление чрез участие, като в този смисъл: „за да бъдат признати младите хора като експерти на собствения си живот, е от решаващо значение да се гарантира, че младите хора и техните представителни организации са включени в различните етапи на изпълнение на стратегията на ЕС за младежта. Участието увеличава видимостта на младите хора и техните опасения, но освен това повишава видимостта и на политическите фактори в политиката за младежта в очите на младите хора. Участието цели и повишаване на легитимността и признаване на политиките за младежта.“ (*Стратегия на Европейския съюз за младежта за периода 2019 – 2027 г., 2018*)

За съжаление, все още младите хора са недостатъчно представени в процесите на вземане на решения, които ги засягат. Те се нуждаят от достъп до физически пространства в общностите, които да благоприятстват тяхното личностно, културно и политическо развитие. В този смисъл е необходимо да се гарантира, че младите хора могат да упражняват подходящо влияние върху всички области на обществото и на всеки етап от процеса на вземане на решения — „от набелязването на програмите до изпълнението, мониторинга и оценяването, чрез подходящи за младежите и достъпни механизми и структури и гарантиране на безопасно виртуално младежко пространство.“ (*Стратегия на Европейския съюз за младежта за периода 2019 – 2027 г., 2018*)

Концепцията за демократичната осъзнатост и демократичната ангажираност сред младите хора в Европа бе обсъдена на Конференцията на ЕС по въпросите на младежта през октомври 2020 г. Основните идеи и споделени мнения се отнасят до: „участие на младите хора и младежките организации в процесите на съвместно вземане на решения на всички равнища, намаляване на възрастта за гласуване и кандидатиране на избори на 16 години за всички избори, като същевременно се премахнат всички пречки за гласуване и се гарантира насърчаването на участието в избори, даването на повече гласност на младите хора от малцинствата и гарантирането на прякото им участие.“ (*Заключения на Съвета и на представителите на правителствата на държавите членки, заседаващи в рамките на Съвета, относно насърчаване на демократичната осъзнатост и демократичната ангажираност сред младите хора в Европа, 2020*)

Смята се, че демократичната осъзнатост и демократичната ангажираност и участие на младите хора спомагат за повишаване на устойчивостта на обществото. Особено очевидно това става в ситуации, при които основните демократични принципи и права са ограничени поради извънредни обстоятелства (по време на пандемията от Covid-19).

През месец март 2022 г. в ЕС стартира процесът на съвместно създаване на Хартата за младежта и демокрацията. Хартата ще съдържа конкретни препоръки, свързани с „демократичното участие на младите хора в социалния, политическия и гражданския живот на три нива на управление: местно и регионално ниво; национално ниво; и европейско ниво.“ (*Launch of the co-creation process of European Charter for Youth and Democracy, 2022*) Предложенията за Хартата, чиято цел е да овластява и включва младите хора във вземането

на решения, ще бъдат събирани чрез процеси на участие, които могат да включват конференции, семинари, онлайн консултации и др., за да се даде възможност на младите хора да изразят своите идеи и да дебатира с местни и регионални представители и други заинтересовани страни.

ПРАКТИКИ НА МЛАДЕЖКО УЧАСТИЕ В СТРАНИ В ЕВРОПА

Дания

Младежкият съвет по климата в Дания е независим, ръководен от младежи консултативен съвет към министъра за климата. Той събира мнения от младите хора от цялата страна и формулира конкретни предложения за политики до министъра. След това предложенията се включват в процесите на изготвяне на политиките, за да се предостави канал на младите хора да оказват пряко влияние върху разработването на политиките в областта на климата. Освен това в някои градове в Дания съществуват местни младежки съвети по климата. (*Становище на Европейския икономически и социален комитет, 2020*)

Унгария

Инициативи като зелените студентски парламенти в Унгария, които представят предложения по екологични въпроси на градските администрации, са важни, тъй като не само имат образователна функция, но и предоставят възможност на училищата да засилят връзките си с жителите на града, а също и между училищата и родителите.

Нидерландия (инициативата „Растем в Тилбург“)

Община Тилбург поставя началото на широк фронт за участие на младите хора в процесите на вземане на решения, като поставя акцент върху включването на младежи не само от различни възрасти, но и от различен социален и образователен статус. За да гарантира устойчивост на участието, Тилбург въвежда Младежки посланици (обикновено навършили 18 години), които официално представляват интересите на младите хора в общината и участват във вземането на решения от името на младите хора (институтът на посланиците замества младежките съвети).

Младежки издателски дом. Централизиран център за събиране на информация от интерес за младите хора. Официалното издание на организацията е списание „*Insite*“, материалите се събират от деца и младежи и броят изцяло се подготвя за печат от млади хора. Младежкото издателство и списанието са важни канали за диалог между ръководителите на общината и децата.

Училището като център за дискусии. Училищата са основното място за срещи на деца и юноши с младежки посланици и представители на общината за размяна на мнения.

Проекти, инициирани от младите хора. Всеки общински район предоставя отделни средства за изпълнение на собствените си проекти на младежта (образование, игри, отдих, спорт).

Информационни центрове. Те са специални места, където децата и възрастните могат да получат необходимата информация или да се свържат с местните власти, не само в спешен случай. Самата идея означава наличието на информация за всички желаещи по всяко време (Кънева, 2020).

Франция

Младежките съвети функционират във Франция от 70-те години на миналия век и до ден днешен все още съществуват неколкостотин. Тяхната роля е да изяснят загрижеността на децата и младите хора за техните местни общности. През 1991 г. е създадена *Националната асоциация на детските и младежки градски съвети*. На първата годишна среща присъстват 700 младежи и 400 възрастни, а на последвалите срещи присъстват министри от правителството (Amsden, J., 2007). Постиженията на младежките съвети са значителни, в т.ч. създаване на скейтборд зони, места за деца с увреждания, анимационна библиотека, подобрени транспортни съоръжения, социални събития, създаване на градски карти на Брайлова азбука и видеоклипове, показващи **загрижеността на децата и младите хора за техните градове.**

Както броят на младежките съвети, така и тяхното продължително съществуване сочат сериозността, с която тези органи се разглеждат във Франция. Важен елемент от обхвата и ефективността им е политическата им ангажираност както на национално, така и на местно ниво. Те се разпознават като ефективно средство за включване на младите хора в техните местни общности.

Приложение 2 . Нормативна и институционална рамка на младежкото участие в процесите на взимане на решения в България

Със своя Декларация от 29 юли 1999 г. Народното събрание препоръчва на органите на изпълнителната власт и на местното самоуправление да прилагат принципите на **Европейската харта за участието на младите хора в живота на общините и регионите**, приета от Конгреса на местните и регионалните власти на Съвета на Европа. В периода 2005 – 2009 г. общинските съвети на над 50 български общини потвърдиха съпричастността си към целите и принципите на Европейската харта за участието на младите хора в живота на общините и регионите.

На 3 април 2002 г. в отговор на **Бялата книга – „Нов тласък за Европейската младеж“ (СОМ (2001) 681)**, публикувана от ЕК, и на **Световната програма за действие за младежта**, приета на Общото събрание на ООН (Резолюция A/RES/50/81), Народното събрание прие решение, с което задължи Министерския съвет (МС) да изготвя и внесе в парламента *Годишен доклад за младежта*. Въз основа на Първия годишен доклад за младежта 2002 г. в България е приета **Стратегия за национална младежка политика 2003 - 2007 г.** Така България е сред първите държави в Европа, приели национален стратегически документ за младежката политика в широка консултация с младите хора. В изпълнение на Стратегията МС одобри **Програми за младежки дейности и Национална програма „Младежки информационни-консултантски центрове“ 2007 - 2010 г.**, както и включването в **програма „Младеж“ (2000 - 2006 г.)** и **програма „Младежта в действие“ (2007 - 2013 г.)**, съфинансирани от ЕС.

С изменението на **Закона за физическото възпитание и спорта** през 2005 г. бяха положени основите на законовата рамка на националната младежка политика. Приета беше Наредба за условията и реда за финансово подпомагане на младежки дейности и проекти на национално и регионално ниво. В отговор на Декларацията на **Третия национален форум „БГ Младеж – 2007“**, по предложение на председателя на ДАМС МС взе решение за присъединяване към Европейската конвенция за транснационална дългосрочна доброволческа служба за младежи. (*Аналитичен доклад за участието на младите хора в обществения живот на местно ниво, 2007*)

През 2012 г. е приет **Закон за младежта** „който организира процеса на „формиране на политиката за младежта“, като определя реда на изработване и приемане на национална стратегия, както и изисква конкретни задължителни документи за планиране и отчитане на младежките политики“ (Закон за младежта, 2012). Законът за младежта (ЗМ) определя основните принципи, мерки, управление и финансиране на дейностите, осъществявани в изпълнение на държавната политика за младежта. ЗМ определя участие на младите хора в управлението и обществения живот на местно, областно и национално ниво. Взаимодействието с младежите и включването им в процесите на формулиране на политики и вземане на решения относно младите хора е един от акцентите в закона.

Друг важен момент е принципът на децентрализация на политиките за развитие на младежта. На местно ниво се предвижда разработване на общински планове за младежта.

Регламентират се също и условията за функциониране на младежките съвети. Налице са редица добри практики за взаимодействие на младежите/младежките организации със структурите на местната власт. Държавната политика за младежта се провежда от Министерския съвет чрез министъра на младежта и спорта и в съответствие с Националната стратегия за младежта, която съгласно чл. 4 от ЗМ обхваща 10-годишен период. Първата Национална стратегия обхваща периода 2010 - 2020 г.

В Националната стратегия се формулират девет стратегически цели за младежта, а именно: насърчаване на икономическата активност и кариерното развитие на младите хора; подобряване на достъпа до информация и качествени услуги; насърчаване на здравословния начин на живот; превенция на социалното изключване на младите хора в неравностойно положение; развитие на младежкото доброволчество; повишаване на гражданската активност; развитие на младите хора в малките населени места и селските райони; развитие на межкултурния и международен диалог; повишаване на ролята на младите хора в превенция на престъпността.

Възможността младите хора да изкажат своето мнение и то да бъде взето предвид по всички въпроси, които са от значение за тях, е в приоритетите на Държавната агенция за закрила на детето (ДАЗД), като администрация в рамките на Министерски съвет. ДАЗД е отговорна за функционирането на Съвета на децата. Съветът на децата е правителствен консултативен орган, създаден през 2003 г. по силата на Закона за закрила на детето. Над 200 млади хора през годините градят основите и стъпка по стъпка променят общественото мнение за гласа на децата в България и извън нея. Целта на Съвета на децата е да насърчи детското участие в процеса на изработване на политики за децата и вземане на решения. Съветът подпомага председателя на ДАЗД, като дава становища и позиции по въпроси, които засягат правото на защита, развитието и участието на децата в обществено-политическия живот. Този консултативен орган дава възможност на децата да обменят знания, добри практики и да взаимодействат с държавни и неправителствени организации. Работата, целите и функциите му се определят от утвърден от председателя на Държавната агенция Устав на съвета на децата (Кънева, 2020).

Една добра практика по отношение на младежкото участие е програмата, която се реализира от Дружеството за ООН в България в партньорство с Министерството на външните работи – „Български младежки делегат към ООН”. В рамките на тази програма се избират двама млади делегати, представляващи България по време на Общото събрание на ООН и заседанията на Трети комитет. (*Становище на Икономическия и социален съвет на тема „Възможности за развитие на политиката за младите хора в България“, 2019*)

Доброволството е друг значим фактор за развитието на младите хора в България и за стимулирането на тяхното активно гражданско участие. За съжаление, все още няма приет закон за доброволческата дейност в България.

Приетата през 2021 г. Национална стратегия за младежта 2021 - 2030 г. разглежда младите българи като **„Способни, ангажирани и овластени млади хора, готови да развият своя пълен потенциал и съзнателно да допринасят за развитието на Република България в контекста на европейското семейство и глобалния свят“**

(Национална стратегия за младежта, 2021). За постигането на тази визия стратегията се фокусира върху седем основни цели. Цел трета на Стратегията е **Насърчаване на ангажираността, участието и овластяването на младите хора**. Стимулирането на ангажираността, качествено участие и овластяването на младите хора се разглежда като съществена предпоставка за ефективността и пълноценното изпълнение на политиките за младежта. От една страна, участието на младите хора се свързва с подкрепата и насърчаването на доброволчеството, както и с регулирането на доброволческите дейности. От друга страна, е необходимо повишаване на нивото на овластяване и качеството на участие на младите хора в процесите на вземане на решения на местно, национално и европейско ниво. В процесите на вземане на решения на местно ниво функционират консултативни младежки съвети във всички общини в страната. Наред с това е необходимо усъвършенстване на механизмите за младежко участие при вземането на решения на национално ниво, както и повишаване на капацитета и устойчивостта на младежките организации.

От тази гледна точка в Плана за изпълнение на Националната стратегия за младежта (2010 - 2020) за 2020 г. е формулирана стратегическата цел „Осигуряване на възможности за пълноценно участие на младите хора в гражданския живот и за приобщаването им към основните демократични ценности и стандарти“. За осъществяването на тази цел е необходимо популяризиране и мултиплициране на добри практики на младежка гражданска активност, както и стимулиране на участието на младите хора и техните организации в опазването, подобряването и „управлението на природното богатство“ (План за изпълнение на Националната стратегия за младежта (2010 - 2020), 2020).

С приемането на Закона за предучилищното и училищното образование през 2015 г. (ДВ, бр. 79 2015) се дава право на учениците да участват в живота на училището чрез формите на *ученическото самоуправление*. Чрез тях децата могат „да участват в обсъждането при решаване на въпроси, засягащи училищния живот и училищната общност, в т.ч. училищния учебен план“. Освен това учениците получават *право на съдействие* от училищните власти и от органите на местно самоуправление при изразяване на мнение по въпроси, които пряко ги засягат, както и при участие в живота на общността. По разбираем за учениците начин се усвояват главните принципи на устойчивото развитие чрез двупосочен процес на обучение, който мотивира и позволява да се предприемат действия във всекидневния живот, носещи промяна във и отвъд детските общности.

В Наредба № 13 от 21.09.2016 г. за гражданското, здравното, екологичното и интеркултурното образование ученическото участие в училище се свързва с формите на *ученическо самоуправление и представителство*. В тази наредба са утвърдени Рамкови изисквания за създаване и функциониране на ученически съвети. Една от основните функции, посочени в Наредбата, е ученическият съвет на училището да прави предложения до директора и педагогическия съвет относно начините на упражняване на правата на учениците, като директорът осигурява пространство за диалог и подпомага органите на ученическото самоуправление и представителство при включването им в политиките на училището.

Според изследване на УНИЦЕФ България, обхванало 125 общини в България, функционира общо 160 училищни/ученически съвета/парламента на училищно и общинско ниво. От тях 137 ученически съвета са формирани в училища, разположени на територията на 44 общини и 23 области. Представените 23 ученически/детски съвета/парламента на общинско ниво са създадени от неправителствени организации или функционира в рамките на различни общински структури. Те имат различни наименования: детски парламент, общински детски съвет, общински детски парламент, младежки парламент, градски ученически парламент и други (Кънева, 2020).

Според Закона за висшето образование (ЗВО; ДВ. бр.112, 1995) студентите могат активно да участват във вземане на решения, свързани с функционирането и управлението на висшето училище и неговите структурни звена, чрез специално конструиран орган - Студентски съвет. Съгласно член 72 на закона орган за защита на общите интереси на обучаващите се е Студентският съвет. Той се състои от представителите на студентите и докторантите в Общото събрание на висшето училище. Мандатът на студентите и докторантите в Общото събрание и в Студентския съвет на висшето училище е две години с право да бъдат избирани за още един мандат. Студентският съвет избира измежду членовете си председател, който организира и ръководи дейността му и го представлява пред органите за управление на висшето училище, на основните и обслужващите звена в него. Студентите и докторантите избират своите представители при условия и по ред, определени в специален правилник. Студентският съвет приема правилник за организацията и дейността си и го представя на Академичния съвет на висшето училище. Академичният съвет може да възрази срещу разпоредби на правилника, които противоречат на законите или на правилниците на висшето училище. Положително е, че според ЗВО дейността на Студентския съвет се финансира от висшето училище в размер, който е не по-малко от 1 на сто от таксите за обучение, а за частните висши училища – не по-малко от 0,3 на сто. Средствата се използват за защита на социалните интереси на студентите, за провеждане на културна, спортна, научна, творческа и международна дейност. Много от функциите на Студентския съвет са пряко свързани с участието на студентите в процеса на вземане на решения, а именно:

- да организира избора на свои представители в ръководните органи на висшето училище, както и в съвета на настоятелите;
- да прави предложения за въвеждане на допълнителни учебни дисциплини;
- да прави предложения за покана на външни преподаватели;
- да организира създаването на научни специализирани студентски общности и публикуването на техни трудове;
- при необходимост да създава и управлява свои организационни звена;
- да установява вътрешни и международни образователни, културни и следдипломни контакти между студентите;
- да изразява мнение и да прави предложения за развитието на спортната дейност във висшето училище;
- да участва в управлението на студентските общежития;

- да участва в организацията на учебния процес, разпределението на стипендиите и помощите за студентите;
- да участва със свои представители в наблюдението на вътрешната система за оценяване и поддържане качеството на обучението и на академичния състав във висшето училище, както и при разработване на въпросите за проучване на студентското мнение;
- да избира свой представител в Общото събрание на Националното представителство на студентските съвети, който може да бъде различен за всяко заседание.
- поддържа самостоятелна страница в университетския информационен център за информационно обслужване на студентите и докторантите.

На национално ниво ролята на студентските съвети е също много важна. Именно те иницират създаването на общ представителен орган на студентите след появата на студентски съвети в почти всички университети в страната. През март 2000 г. след поредни промени в Закона за висшето образование в Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – гр. Свищов, се провежда Учредително събрание на Национално представителство на студентските съвети в Република България (НПСС). Идеята за създаване на организацията е да обединява студентските лидери и да създава партньорство между тях. НПСС представлява най-голямото обединение в студентската младеж, чиято цел е да бъде представителна функционалност на обучаващите се над 235 хиляди студенти в страната. Основните цели на Националното представителство на студентските съвети са реализиране на правата на студентското самоуправление; защита на социалните интереси на обучаващите се във ВУ; провеждане на културна, спортна, научна, творческа, междууниверситетска и международна дейност, които създават предпоставки за повишаване капацитета на знанията и уменията на студентските представители по университетски центрове в цялата страна. Така НПСС е единственият законоустановен орган на национално ниво за участие и за защита правата и интересите на студентите, курсантите, специализантите и докторантите в акредитираните висши училища в страната. НПСС се състои от делегирани представители на студентските съвети от всички ВУ в България. Националното представителство на студентските съвети в Република България има за главна цел утвърждаването на студентските съвети като основни и значими партньори на ръководствата на Висшите училища в стремежа им за развиване на качествено европейско образование с висока степен на практическа насоченост. За тази цел организацията работи активно за създаване на устойчиви политики и капацитет сред студентските съвети, насърчавайки ги да действат в посока повишаване качеството на образование, подобряване връзката преподавател – студент, създаване на предпоставки за израстване на младия научен потенциал на страната в лицето на докторантите, повишаване степента на самоуправление, заимстване на добри практики в областта на мобилността и развитието на кариерните центрове по места и др.

Въпреки безспорните постижения с изграждането на нормативна и институционална рамка за младежко участие в България е необходимо през следващите месеци и години отговорните институции да се справят със следните предизвикателства:

- Повишаване на доверието на младите хора към местните и националните власти, което да намали недоверието и да даде основа за диалог и сътрудничество с местната и националната власт.
- Разширяване достъпа на младите хора до информация, който по тяхно мнение е ограничен и не дава възможност на по-широк кръг да оползотвори наличните възможности за включване в процесите на взимане на решения.
- Повишаване на процента на младежите, които по места участват и в дейностите на младежки неправителствени организации, неформални групи, органи на младежко самоуправление и други. В момента този процент е много нисък – „процентите варират от 1.4 % за студентски съвет, 3.1 % за младежки неправителствени организации до 6.5 % за спортни клубове. Може да се каже, че тук процентите не са далеч от тенденциите на национално ниво. Но следва да се отбележи, че това е един от факторите, който играе важна роля и за ниските проценти на младежки включване и сътрудничество с местната власт за формулиране на младежки политики“ (*Национален младежки форум. Позиция, 2015*).

Установява се липсата на цялостен план за мониторинг на държавната политика за младежта за измерване и отчитане на успеха на планираните въздействия и проследяване на състоянието на младежкото участие

Необходимо е създаването на „национален младежки съвет с подход от долу-на горе като партньор на държавата при изработването на политиките за младите хора. Досега през последните шестнадесет години у нас всичките опити за създаване на Национален младежки съвет (НМС) са безуспешни. Такива структури са създавани два пъти, но без да изпълняват мисията си и нямат ясен статут, а дейността им бе политизирана.“ (*Еленкова, 2021, с. 42 автореферат*)

„Национален младежки форум е учреден (2010 г.) от различни организации. Общо събрание на организацията приема ценностите си, устав, приоритетите си, целите си и етичен кодекс. В предоставената информация се вижда, че организацията структурира дейността си около обективно и прозрачно участие в съставянето на „политическия дневен ред“ чрез разработване на политически документи и декларации. През 2013 г. Национален младежки форум става кандидат-член на Европейския младежки форум. След двугодишен период на наблюдение и проверка на изпълнението на критериите за членство ЕМФ гласува НМФ като свой пълноправен член на територията на Република България. Само един национален младежки съвет може да бъде пълноправен член на ЕМФ от съответната държава. Заклучава се, че политическите цели от 2005 г. изглеждат изпълнени, защото България има своето национално младежко представителство в ЕМФ. Въпросът, който стои неизяснен, е дали държавата е разпознала официално НМФ като пълноправен и основен партньор.“ (*Еленкова, 2021*)

Необходимо е още по-засилено участие на младите хора и младежките организации чрез включването им в процесите на вземане на решения на всички нива – консултиране, разработване, формулиране, изпълнение, мониторинг, отчетност. Включването следва да

бъде насърчавано и чрез подходящи обучителни програми с цел повишаване на капацитета на младите хора, младежките организации и представителите на институциите.

Също така институциите на местно и национално ниво следва да припознаят младежките организации като ключов партньор при формирането на политики за младите хора, както и да насърчават създаването на структури и механизми за тяхното участие - например Общински консултативни съвети по въпросите за младежта. (*Становище на ИСС, 2019*)

Необходимо е и пълноценно включване на младежките организации при създаването на нормативна база, касаеща младите хора, и в прилагането и изпълнението на младежки политики на местно, регионално и национално ниво, които принципи са заложили в третата рамка на ЕС в сферата на младежките политики.

Трябва да се изгради и система за научноизследователска работа, която да обслужва държавата и обществото с информация за младежта и нейното участие. Няма регистрации на реално съществуващите младежки групи, тяхното състояние и как реализираните проекти и дейности са регистрирали промяна (резултат). Трудно може да се установят постигнати ефекти, защото няма ясно формулирани цели, чрез които да могат да се измерят тези ефекти.

Приложение 3 . Примери за добре функциониращи младежки организации

Национален младежки форум (НМФ)

Това е най-голямата формална младежка платформа в България, обединяваща 40 младежки организации и представляваща чрез своите организации членове над 100 000 млади хора. Мисията на организацията е да представлява интересите на младите хора в страната и техните нужди, извеждайки на преден план значението и важността на младежките организации, тяхното развитие и участие в социалните и обществено-политическите процеси и да осигурява ефективен структурен диалог чрез сътрудничеството със съответните заинтересовани страни и институции, взимащи решения в младежката политика. Необходимо е разширяване на функциите на Националния младежки форум, насочени към реализирането на децентрализирана младежка работа по места, обхващаща всички райони на страната.

Дружество за Обединените нации в България – Младежка организация

Дружеството за Обединените нации в България е организация, съществуваща от 1948 г. През 2003 г. бе основана Младежка организация към Дружеството, чиято цел е да работи с българските младежи, като развива гражданската им активност посредством интерактивни образователни способности в духа на Обединените нации. Организацията организира множество симулации („Модел ООН“), публични кампании и специални събития в сферите на дейност на ООН като права на човека, устойчиво развитие, мир и сигурност. Дружеството редовно участва в различни международни проекти, обмени и форуми. През 2007 г. то стана инициатор и организатор на кампанията „Български младежки делегати в ООН“.

AEGEE – София, Асоциация на обединените европейски студенти

AEGEE е една от най-големите младежки организации в Европа. Тя съществува в името на демократичните ценности, културния обмен, мира и разбирателството на континента, затова националното ниво отсъства от структурата ѝ. Международните инициативи на AEGEE поощряват сътрудничеството между студентите и спомагат за изграждането на толерантно гражданско общество. Представителства на организацията има в 232 университетски града в 43 страни в Европа, а членовете ѝ са над 15 000.

Асоциация „Български детски и младежки парламент“

Българският детски и младежки парламент е създаден през 1998 г. и в досегашното си съществуване се доказва като една от големите и добре работещи младежки неправителствени организации с представители в цялата страна – организация, в която инициативите и решенията са от и за младите хора в България.

UNESCO – Университетски еко клуб

С дейността си UNESCO цели да изгради в съзнанието на хората уважение към природата и нетърпимост към грубите посегателства срещу нея. Екологичното възпитание е практическият инструмент, с който клубът реализира политиката си.

Сдружение „Младежки форум 21 век,

Организацията е създадена през 1999 г. по инициатива на КНСБ и с над 20 години опит в реализирането на младежка политика и дейности на национално, европейско и международно ниво. Сдружението е пълноправен член на Младежките комитети на Европейската конфедерация на профсъюзите (ETUC), Международната конфедерация на профсъюзите (ITUC), Паневропейския регионален съвет (PERC), както и на Националния младежки форум – България (НМФ).

Младежка мрежа КТ „Подкрепа“

Младежката мрежа е организационно обединение на млади хора до 35-годишна възраст, членове на КТ „Подкрепа“, обединени на основата на своите младежки интереси. Като основни цели на организацията се акцентира върху обединяването на усилията на младежите за формиране на политиките на КТ „Подкрепа“, подпомагане и защита на професионалните интереси на членовете на Младежката мрежа. В Правилника на ММ „Подкрепа“ също така се отбелязва, че членството в Младежката мрежа е колективно или индивидуално чрез доброволно участие в Клубове в различни структури на КТ „Подкрепа“ и общини на страната.

От самото си начало организацията е пълноправен член на младежкия комитет към Европейската Конфедерация на Профсъюзите (ETUC). През годините Младежка Мрежа „Подкрепа“ е организатор на редица събития, свързани с младежката заетост и превенция, дигитализацията, устойчиви решения на пазара на труда в кооперация с Фондация „Фридрих Еберт“, „Български фонд за жените“, международната организация EZA, др.